

DINAMICA PRODUCTIVITĂȚII MUNCII ÎN RAPORT CU SALARIUL MEDIU — CONDIȚIE OBLIGATORIE PENTRU ÎMBUNĂȚĂȚIREA NIVELULUI DE TRAI

GHEORGHE BARBU

The economic theory and practice have shown since long ago that a prosperous economy implies the observance of a whole series of relationships, a fundamental role among them being played by the faster increase of the labour productivity per wage-earner in comparison with that of the average wage. Spotlighting the negative effects of the non-observance of this relationship upon our people's living conditions, the paper suggests some solutions in order to come back to normality.

Știința economică a pus în evidență de mult timp, ceea ce practica confirmă permanent, că *schimbările pozitive* în nivelul de trai al populației unei țări au loc numai în condițiile în care economia națională avansează, respectiv cunoaște creșteri cantitative și modificări structurale și calitative, în sensul impus de progres, atât în sfera producției de bunuri materiale cât și în cea a serviciilor. În *economiile moderne*, mutațiile pe asemenea planuri sînt, în primul rînd, rodul noilor descoperiri științifice și al progresului din domeniile tehnicii și tehnologiei, al efortului creator al specialiștilor dar și al încorporării rapide a realizărilor noi din tehnică și tehnologie; contribuția *directă* a omului la producerea diverselor bunuri și servicii a început să se diminueze, aportul acestuia fiind înlocuit — într-o serie de operații — de automate și de roboți. Paralel cu astfel de substituiri și ca efect al lor a crescut rolul îndemnării și mai ales a iscusinței tuturor persoanelor care intervin în procesele de producție și completează mașinile.

Una din axiomele economice pe care și-au fundamentat și își construiesc evoluția întreprinderile, ramurile și economiile prospere a fost și rămîne menținerea unui raport rațional și necesar între creșterea producției și sporirea fondului de salarii, sau, altfel exprimat, între *mărirea productivității muncii pe un salariat și creșterea salariului mediu*. Acest raport a fost și continuă să fie valabil în oricare economie, indiferent de gradul său de dezvoltare, dar s-a dovedit a avea implicații deosebite în întreprinderile, ramurile și economiile în care forța de muncă, prezența și activitatea oamenilor sînt hotărîtoare pentru mersul și ritmul desfășurării producției, pentru calitatea rezultatelor. În fapt, în termeni economici, o asemenea prezență se oglindește în ponderea mai mare sau mai mică a salariilor în costurile de producție.

nivelul prețurilor de vânzare. Fenomenul ia amploare atunci când productivitatea muncii nu numai că nu crește dar cunoaște scăderi, iar salariul mediu urcă. O situație de acest fel este prezentă în economia românească de mai mult timp și ea generează instabilitate economică și neliniște socială.

În afara aspectelor arătate, ineseși firmele din ramura cărora le sint caracteristice asemenea aspecte întâmpină dificultăți în plasarea mărfurilor pe piața internă sau externă, marja lor de manevrare pe latura prețurilor fiind foarte redusă sau chiar nulă. Drept urmare, apare pericolul creșterii stocurilor la producători, cu întregul cortegiu de consecințe: restrîngerea lichidităților financiare, crearea de dificultăți în achitarea creditelor, îngustarea activității economice a unor firme, diminuarea numărului de salariați și, într-o serie de cazuri, falimentul, cu ecoul său social — apariția de noi detașamente de șomeri.

Totodată, efectul satisfacerii revendicărilor salariale într-o ramură economică, fără ca aceasta să aibă la bază sporirea productivității muncii, se resimte — în moduri diferite — în economie și pe planul condițiilor de viață ale populației în ansamblul său. Dacă produsele sau serviciile ramurii respective concură la desfășurarea activității în alte ramuri (și în această situație se află industria extractivă, industria energetică, industria siderurgică, construcțiile de mașini, transporturile de mărfuri ș.a.), mărirea prețurilor are loc în toate verigile întregului lanț în aval*, propagîndu-se și greutățile privind desfacerea producției pe piață. Cînd dezarticularea dintre salariul mediu și productivitatea muncii se manifestă într-o ramură producătoare de bunuri sau de servicii destinate consumului personal și familial rezultă o discrepanță între cererea și oferta de asemenea produse (servicii) și ca urmare se produce urcarea prețurilor, apar dificultăți în aprovizionarea populației, ia amploare specula, se mărește pericolul diminuării consumului și chiar al privării unor pături largi din populație (cele mai nevoiașe) de produsele sau serviciile respective. În cazul produselor alimentare, această stare de lucruri conduce la malnutriția unui număr de persoane, la diminuarea potențialului lor de muncă, la creșterea vulnerabilității organismului acestora în fața anumitor agenți patogeni etc. Probleme deloc neglijabile pot apărea și atunci cînd fenomenul analizat este întîlnit în industria textilă sau în cea a pielăriei; efectul cel mai neplăcut este reducerea cumpărăturilor la strictul necesar, folosirea unor articole cu mult peste uzura lor fizică normală și mai ales existența unui număr mai mic sau mai mare de persoane cu o ținută vestimentară care le pune într-o situație umilitoare.

Condițiile de viață ale populației sint afectate, în diferite feluri, și de consecințele ce decurg din nerespectarea corelației dintre productivitatea muncii și salariul mediu în alte ramuri producătoare de bunuri și servicii de consum personal și familial.

În condițiile în care nerespectarea raportului dintre indicatorii menționați este *întîlnită la scara întregii economii* — situație caracteristică

* Pentru atenuarea unor asemenea consecințe, statul a acordat și acordă încă subvenții diverselor sectoare cu rol vital în economia națională (minerit, agricultură, transportul de mărfuri); prin aceste subvenții se acoperă o mare parte din diferențele de preț și tarif și se asigură, astfel, un sistem de protecție a întregii populații în postura sa de beneficiar, de consumator.

țării noastre în prezent —, consecințele menționate sînt mai ample și mai profunde. Creșterea sumelor bănești intrate ca venituri bănești în mîinile populației fără acoperirea corespunzătoare și chiar cu o acoperire diminuată, față de trecut, la majoritatea bunurilor și serviciilor de consum conduce la scumpirea generală a mărfurilor și a serviciilor, la inflație, la diminuarea puterii de cumpărare a leului și deci la scăderea veniturilor reale, la deteriorarea cursului de schimb (intern) al monedei noastre*. Așadar, ruptura dintre venitul personal și efectul muncii prestate *se resfringe*, în mod nefavorabil, *asupra întregii mase a populației în postura de cumpărătoare de mărfuri și servicii*, agravînd într-o măsură foarte mare situația pensionarilor, a salariaților cu venituri mici și cu mulți copii, a familiilor de șomeri, a unor pături ale țărănimii ș.a.m.d. Cu cît mai mare este această ruptură cu atît mai ample sînt consecințele sale**.

Situația cunoscută de România în ultimii doi ani și mai ales după trecerea la prețuri liberalizate confirmă, fără nici un fel de rezervă, cele arătate înainte. Nici nu putea să fie altfel în condițiile în care productivitatea muncii s-a situat, în acești ani, cu mult sub nivelul înregistrat în 1989, iar salariul mediu nominal a cunoscut creșteri substanțiale***. Bunăoară, în 1990, datorită diminuării normelor de producție în întreprinderi, reducerii duratei săptămîinii de lucru și diverselor pierderi de timp din programul de muncă, productivitatea muncii pe un salariat s-a situat, față de anul anterior (considerat 100), la următoarele niveluri: 80 în industrie (procentaj determinat pe baza producției marfă), 75,8 în construcții-montaj antrepriză și regie, 79,1 în transportul feroviar, 90,6 în transportul auto de folosință generală; în același an, nivelul salariului mediu nominal net pe întreaga economie a fost de 110,5, iar cel al totalului veniturilor bănești ale populației — de 125,1¹. Este de remarcat faptul că astfel de modificări au avut loc în condițiile în care indicele prețurilor de consum al populației s-a situat, în 1990, la 104,2%². Creșterea, în 1990, a salariului real (cu 0,5% față de 1980 și cu 5,6% comparativ cu 1989) și a veniturilor reale (cu 7,0% și respectiv cu 8%), s-a realizat, sub aspect material, prin recurgerea la rezerve și la importuri masive de bunuri de consum personal, iar financiar — prin transformarea excedentului bugetar în deficit și a soldului activ din balanța de plăți în sold pasiv.

* Deteriorarea cursului de schimb al leului acționează în sens nefavorabil asupra importului, scumpind toate achizițiile din străinătate (deosebit de importante în prezent), indiferent dacă acestea sînt bunuri de consum, materii prime sau mașini și instalații de mare randament.

** Nu trebuie uitat că mărirea salariilor fără sporuri corespunzătoare de produse pe piață perpetuează motivul revendicărilor salariale, prelungind și adîncind nemulțumirile, alimentînd încordarea socială.

*** Este de arătat că și în anul 1989 a existat această anomalie. Astfel, față de 1988, productivitatea muncii pe un salariat din industrie a fost cu 4% mai mică, iar salariul mediu net s-a situat cu aproape 4% peste. (a se vedea *Anuarul statistic al României*, 1990, pag. 123 și 518)

¹ *Starea socială și economică a României în anul 1990*, lucrare editată de Comisia Națională pentru Statistică în 1991, pag. 3.

² Indicele respectiv a fost calculat pe baza datelor din *Breviarul statistic al României 1991*, București, Comisia Națională pentru Statistică, 1992, p. 36.

Perturbarea relației normale dintre dinamica celor doi indicatori a luat amploare în 1991. Datele referitoare la evoluția productivității muncii în industrie și a salariului mediu nominal net din această ramură în anul respectiv, în raport cu anul precedent, oferă o imagine concludentă în sensul menționat. Astfel, în 1991, productivitatea muncii s-a situat cu puțin peste 70% din cea a anului 1989 și cu 11,6% sub cea din 1990, iar indicele salariului mediu nominal net (din industrie) a ajuns, în decembrie 1991, la 333,2%* comparativ cu octombrie 1990. Datorită unei creșteri mult mai accentuate a prețurilor (indicele prețurilor de consum al populației ajungând, în decembrie 1991, la 444,5 față de octombrie 1990, considerat 100), pe ansamblu, salariul real a scăzut cu 25%¹. Este grăitor în acest sens însuși faptul că în timp ce oferta internă nu a cunoscut creșteri, ci, dimpotrivă, a scăzut (ca urmare a diminuării fondului de marfă din producția internă și din import), numerarul aflat în circulație a sporit de la 93,5 miliarde de lei, cit era la 31 decembrie 1990 la 165 miliarde lei la sfârșitul lunii noiembrie 1991; în aceeași perioadă disponibilitățile populației la CEC au scăzut cu 17%. Astfel, pe piață au apărut bani fără acoperire în mărfuri și servicii, ceea ce a provocat inflație și, bineînțeles, majorarea prețurilor.

Economia însăși resimte în sens negativ necorelarea dintre salariul mediu și productivitatea muncii nu numai prin aceea că scumpirea mărfurilor duce la diminuarea cererii și deci a averului, dar și prin dificultățile ce apar datorită supradimensionării stocurilor de mărfuri, prin amplificarea blocajului economico-financiar.

Din cele de mai sus rezultă că în ecuația îmbunătățirii nivelului de trai al populației din țara noastră, mărirea salariilor (și în general a veniturilor) nu poate avea urmările dorite dacă productivitatea muncii nu cunoaște o creștere și încă una mai rapidă decât a salariului mediu nominal net, dacă masa de bunuri și de servicii destinate satisfacerii nevoilor materiale și spirituale ale oamenilor (nemailuind în considerare structura și calitatea lor) rămâne în urma veniturilor acestora.

Nivelurile consumurilor personale și familiale, structura consumurilor respective în țările dezvoltate din Europa, America și de pe alte continente se explică înainte de toate prin gradul înalt de productivitate a muncii, de multe ori mai ridicat decât cel din România. Însăși mărirea produsului național brut (PNB) pe locuitor este o ilustrare a acestui fapt. Luând în considerare anul 1988, an după care productivitatea muncii din industria națională a cunoscut o curbă descendentă, la indicatorul menționat situația din România, dintr-o serie de țări dezvoltate și din câteva

* Acest nivel al salariului mediu nominal net a fost, în mare parte, consecința creșterii prețurilor la bunurile și serviciile de consum personal și familial.

¹ *Buletin statistic de informare publică nr. 12/1991*, editat de Comisia Națională pentru Statistică.

foste țări socialiste se prezenta astfel¹ :

Nr. crt.	Țările	PNB pe locuitor (în dolari SUA)	Nr. crt.	Țările	PNB pe locuitor (în dolari SUA)
1.	Austria	15560	10.	Japonia	21040
2.	Belgia	14550	11.	Norvegia	20020
3.	Marca Britanie	12800	12.	Olanda	14530
4.	Elveția	27260	13.	Polonia	1850
5.	Finlanda	18610	14.	ROMÂNIA	1523
6.	Franța	16080	15.	Spania	7740
7.	Germania (Vest)	18530	16.	S.U.A.	19780
8.	Italia	13320	17.	Suedia	19150
9.	Iugoslavia	2680	18.	Ungaria	2460

Este de subliniat că în țările în care productivitatea muncii a atins cote înalte, salariul deține o pondere mai mică în valoarea nou creată, ceea ce pentru firme constituie un suport substanțial pentru modernizarea tehnică, pentru dezvoltare.

Efectele superioare ale muncii în țările dezvoltate (rezultat al unei evoluții îndelungate) își au, desigur, explicația într-o serie de condiții, între care: utilizarea pe scară largă a tehnicilor și tehnologiilor avansate, organizarea în detaliu (în toate compartimentele, inclusiv în sectoarele de aprovizionare și desfacere) a activității, ceea ce asigură folosirea intensivă a timpului din programul de lucru, menținerea numărului de salariați în limite raționale, aplicarea de norme riguroase pentru respectarea disciplinei în muncă, folosirea de mijloace eficiente de stimulare a salariaților ș.a. Într-o serie de țări, nivelul mai ridicat al productivității muncii săptămânale, lunare și anuale se explică și prin durata mai mare a săptămânii de lucru. În acest sens este de arătat că în timp ce în România, în 1990, săptămâna de lucru a fost de 37,7 ore în industrie, de 39,8 ore în transportul feroviar și de 37,8 ore în construcții, în unele țări dezvoltate durata săptămânii de lucru se prezenta în felul următor (datele se referă la anul 1989)² :

Țările	Ind. manufacturieră	Ind. extractivă	Construcții	Transporturi și telecomunicații
Marca Britanie	42,2	...	45,1	48,0
Germania (Vest)	39,6 ¹⁾	39,4 ^{1,2)}	40,6 ^{1,2)}	...
Elveția	41,7	...	43,7	42,5
Franța	38,8 ²⁾	...	...	...
Japonia	46,3	48,4	49,3	51,1
Norvegia	37,9	42,4	39,8	39,4
Olanda	39,8 ¹⁾	40,5 ^{1,4)}	40,2 ¹⁾	43,5 ¹⁾
S.U.A.	41,0 ¹⁾	42,8 ¹⁾	37,1 ¹⁾	44,2 ¹⁾
Suedia	38,5	...	39,5	38,3

1) ore remunerate; 2) bărbați; 3) muncitori; 4) luna octombrie.

¹ Economia mondială în cifre (Breviar de statistică internațională, București, Comisia Națională pentru Statistică), iunie 1991, pag. 20.

² Economia mondială în cifre (Breviar de statistică internațională, Comisia Națională pentru Statistică), iunie 1991, pag. 14-15.

Este de subliniat că în fiecare țară dezvoltată, menționată în tabel, numărul mai mare de ore de muncă săptămânale se asociază cu o productivitate orară a muncii foarte ridicată și ambele se oglindesc, în cele din urmă, în producție și în PNB ridicat pe locuitor.

Respectarea corelației dintre dinamica salariului mediu nominal net și cea a productivității muncii atât la nivelul economiei naționale cât și la cel al fiecărei ramuri și întreprinderi reprezintă condiția hotărâtoare pentru eliminarea cât mai rapidă a marelui decalaj dintre cerere și ofertă, pentru încetinirea și chiar stoparea urcării prețurilor la bunurile și serviciile de consum personal, pentru încetinirea diminuării puterii de cumpărare a leului. Problema ridicării productivității muncii, calea principală pentru mărirea ofertei de mărfuri și servicii, pentru calmarea procesului de mărire a prețurilor și pentru îmbunătățirea cui sului unic de schimb (intern) al leului se pune cu atât mai mult cu cât scumpirea este determinată și de cauze ce nu pot fi evitate, între care creșterea costurilor anumitor materii prime și resurse energetice din producția internă datorită unor dificultăți de extracție, urcarea prețurilor pe piața externă la o serie de materii prime, resurse energetice, mașini, utilaje și instalații ce se importă* de firme din România ș.a.

Procesul de creștere *susținută* a productivității muncii presupune, desigur, utilizarea *concomitentă* a tuturor căilor și înainte de toate asigurarea rețehnologizării, înnoirea tehnicilor și tehnologiilor în cât mai multe întreprinderi, dar aceasta necesită fonduri financiare însemnate, mai ales resurse valutare și, bineînțeles, un anumit timp. Dintre toți factorii de creștere a productivității muncii, în prezent cel mai la îndemână, cu posibilități de funcționare imediată și cu rezerve foarte mari este *folosirea cât mai deplină și intensivă a timpului din programul de lucru*.* În acest scop sînt necesare, între altele, asigurarea respectării normelor de disciplină, îmbunătățirea organizării producției, încadrarea numărului de salariați în parametrii raționali. Fără măsuri riguroase, generale și cât mai urgente pe asemenea planuri este greu de conceput modificarea rapidă a cui sului actual al productivității muncii în diversele ramuri ale economiei naționale. Totodată, schimbări radicale, pe acest plan, la nivelul ramurilor și al economiei naționale sînt greu de conceput fără restructurări importante.

În categoria factorilor cu rol hotărîtor în aplicarea celor mai indicate măsuri de întărire a disciplinei, pe primul loc se înscrie respectarea unor principii manageriale de către conducerile societăților comerciale, ale regiilor autonome, precum și ale diverselor compartimente din interiorul fiecărei întreprinderi. Consiliile de administrație, președinții acestora, șefii de secții, sectoare și de echipe au obligația să manifeste exigență ridicată în privința disciplinei, această exigență fiind o cerință elementară a conducerii moderne a activității în toate domeniile și o condiție obligatorie de promovare și de menținere pe funcțiile menționate a diverselor persoane.

* În acest sens a acționat însăși introducerea așa-numitului curs unic (intern) al leului în raport cu alte valute.

** Printre premisele atingerii acestui obiectiv se înscriu eliminarea oricărui neajuns din domeniul aprovizionării tehnico-materiale și producerea de mărfuri (sortimental și calitativ căutate pe piața internă și externă).